

Perspektywy rozwoju regionu w kontekście rekultywacji obszarów przemysłowych

Problematyka rekultywacji i rehabilitacji rejonów eksploatacji węgla brunatnego jest szeroko podejmowana w literaturze i realizowana w praktyce od wielu lat. Przykłady płyną przede wszystkim z obszaru Niemiec (rejon Kolonii, Cottbus, Lipsk-Halle) i Holandii (rejon Oostelijk Mijngediet), ale również w Polsce są pozytywne przykłady (np. rejon Turku), nie mniej skala działań jest dużo mniejsza. Również podejście, które w państwach Unii łączy w sobie elementy planowania zintegrowanego z uwzględnieniem zasad równoważenia rozwoju, w Polsce jest działaniem wąskim i jednokierunkowym. Podejście to, wystarczające w odniesieniu do małych obiektów, okaże się niewystarczające w przypadku obiektów takich jak kombinat bełchatowski, w którym ogniskują się problemy przestrzenne, gospodarcze i społeczne całego mikroregionu.

Elektrownia bełchatowska jest obecnie największą w Europie elektrownią opalaną węglem brunatnym, ma moc 4 320 MW i produkuje ok. 5% zużywanej w Polsce energii.

Przewiduje się, że zasoby węgla, łącznie z nowo otwartym polem wydobywczym Szczerców, pozwolą produkować energię do 2020 r. (wyczerpanie zasobów).

Stanowi ona swego rodzaju fenomen na skalę Europy, wobec większości tego typu kopalni, które zostały zamknięte nie mogąc sprostać zasadom wolnego rynku. Sytuacja ta stwarza ogromną szansę uniknięcia katastrofy, jaką było by nie podejmowanie działań rekultywacyjnych równoległe z wydobywaniem. Wobec ogromnych kosztów skutkowałyby to, zaprzeczeniem szansy racjonalnego wykorzystania terenów przemysłowych. Dla przykładu koszty poniesione w Holandii czy Niemczech, z racji podejmowania działań rekultywacyjnych dopiero po zaprzestaniu eksploatacji, sięgają wielu milionów euro, a ponadto są rozciągnięte w czasie, co odsuwa perspektywę korzyści dla regionu płynących ze zrehabilitowanych obiektów.

Kopalnia Węgla Brunatnego Bełchatów jest zjawiskiem szczególnym i niepowtarzalnym na terenie środkowej Polski, zarówno pod względem przestrzennym – gigantyczne formy ziemne (wyrobiska i nadkłady), funkcjonalnym i społecznym.

KWB eksploatowana nieprzerwanie od 1973 r.:

zatrudnionych w kopalni	11 000 osób
dotychczas wydobyto około	440 mln t.
zdjęty nadkład	2 235 m ³
łącznie odprowadzono	4,2 km ³ wody
lej depresyjny w poziomie jurajskim ponad 900 km ²	489 km ² (na gł. 1 m)
powierzchnia	21 km ²

osiągnięcie docelowego konturu wyrobiska	27 km ² 2007r.
docelowa głębokość	290 m
zasoby węgla około	1552 mln t
wyczerpanie zasobów złoża	2020 r.
zatrudnionych w kopalni oraz w strukturach bezpośrednio związanych z kopalnią	16 500 osób

Skala zmian w krajobrazie oraz problemy wynikające z potrzeby rewitalizacji i rekultywacji oraz działań pro-społecznych wykracza daleko poza skalę regionu. Problemy te, od dawna podejmowane i rozwiązywane w krajach UE w drodze demokratycznej, szeroko prowadzonej dyskusji społecznej, w Polsce stanowią dopiero wyzwanie dla nowych struktur społeczno – ekonomicznych.

Polskie prawodawstwo w obszarze zagadnień przestrzennych przewiduje możliwość wykonywania opracowań studialnych. W procesie planowania i projektowania zagospodarowania przestrzeni, etap studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jest momentem najważniejszym. To w nim, należy określić po uprzednich analizach w skali 1:50 000 i 25 000, wytyczne dla poszczególnych fragmentów terenu: wyznaczyć tereny przeznaczone do rekultywacji rolnej i leśnej, tereny przeznaczone na zbiorniki wodne, tereny przemysłowe (np. park wiatrowy) i osiedleńcze. Z kolei wytyczne te powinny być podstawą do opracowania szczegółowych projektów realizacyjnych i rekultywacyjnych dla poszczególnych fragmentów.

A więc począwszy od skorygowania obszaru wydobywania, który obecnie wynika jedynie z uwarunkowań technologicznych, poprzez świadome formowanie nadkładu, zmierzające do wytworzenia systemu wewnątrz umożliwiających sekwencyjny ich odbiór, otwarć i punktów widokowych, do wyznaczenia obszarów pod przyszłe obiekty terenowe np.: trasy wyścigów samochodowych, trasy rowerowe, motokrosowe, ujeżdżalnie koni, pola golfowe, lotnisko sportowe, obiekty dla uprawiania sportów zimowych, amfiteatry, kina na otwartym powietrzu, aż do szczegółowego projektowania ścieżek, grobli, mostków, tak aby umożliwić odbiór całego założenia zarówno od środka jak i z zewnątrz.

Studium gminy Kleszczów na obszarze, której znajduje się największa część kopalni, nie podejmuje szerzej problematyki kształtowania i rekultywacji, a nawet ekspozycji. Obecnie jedynym elementem kompozycji umożliwiającym odbiór całego zjawiska przestrzennego jest stanowisko widokowe. Taka postawa samorządu świadczy o nieznajomości zjawiska, a przecież właśnie w studium można zawrzeć najbardziej nawet śmiało koncepcje rozwoju.

Analiza mikroregionu pod względem przydatności dla rozwoju funkcji rekreacyjno – wypoczynkowych stawia go w bardzo korzystnej sytuacji. Położony w centrum Polski, przy drodze szybkiego ruchu i planowanym węźle na autostradzie A-1 (północ – południe), w połowie drogi między Warszawą, a Śląskiem, jest w zasięgu dostępności obu tych ważnych regionów i daje możliwość włączenia w ponadregionalny system rekreacji.

Również brak ograniczeń z zakresu ochrony środowiska w postaci stref, obszarów czy całych systemów przyrodniczych, jest w tym przypadku atutem. Nie stawia bowiem

Perspektywy rozwoju regionu w kontekście rekultywacji obszarów przemysłowych

ograniczeń związanych z poziomem hałasu, zanieczyszczeń, a także konfliktów ze światem roślinnym czy zwierzęcym. Takie ograniczenia, wobec nowych oczekiwań i propozycji spędzania wolnego czasu, coraz częściej wykluczają nowe formy rekreacji. Potwierdzeniem tego, nie nowoczesnego podejścia do rekreacji, jest postawa ustawodawcy, który mówiąc o klasyfikacji akustycznej terenu nie przewiduje sytuacji, w której rekreacja może przybierać formy bardziej uciążliwe dla środowiska niż przemysł.

Obecne działania rekultywacyjne prowadzone przez KWB w kierunku leśnym są schematyczne. Ale trudno byłoby wymagać od przedsiębiorstwa wydobywczego, aby samo sobie narzucało dodatkowe obowiązki i utrudniało proces eksploatacji, ponosząc przy tym dodatkowe koszty, wobec braku zainteresowania społecznego własną przyszłością.

To właśnie rozbudzanie świadomości społecznej przez pokazywanie różnych rozwiązań i możliwości, jakie tkwią w pozornie nieatrakcyjnym i zniszczonym krajobrazie może powodować naciski i w efekcie zmienić koncepcje rozwojowe całego mikroregionu. Problemów o tak dużej skali nie można rozwiązywać bez udziału społecznego, bez angażowania instytucji i jednostek ukazujących złożoność i wielowarstwowość problemów.

Literatura

- Architektura i biznes*, Kraków 1988-99 r.
- Jędraszko A., 1998 – Planowanie środowiska i krajobrazu w Niemczech na przykładzie Stuttgartu, Unia Metropolii Polskich, Warszawa.
- Gosiadło K., Problemy przekształceń obszarów przemysłowych.
- Pęski W., 1999 – „Zarządzanie zrównoważonym rozwojem miast”, Wydawnictwo Arkady, Warszawa.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kleszczów, Bełchatów 1999 r.
- Stawicki H., 2002 – Architektura krajobrazu w problematyce zrównoważonego rozwoju, KTN.
- Stawicki H., 1986 – Praktyczne sposoby ochrony krajobrazu czyli przeciwdziałanie zniszczeniom w krajobrazie wywołanym przez odkrywkową eksploatację górnictwem, „Zeszyty Architektury Polskiej”, 6(19), Warszawa.
- Sierecka-Nowakowska B., 1992 – Ekologiczny system przestrzennej organizacji czasu wolnego w mieście dziewiętnastowiecznym, Zeszyty naukowe nr644, Monografia PŁ, Łódź.
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity: Dz. U. Nr 15 z 25 lutego 1999 r., Poz. 139 z późniejszymi zmianami)
- Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Art. 113, 114

Radomir Nowakowski

Perspektywy rozwoju regionu w kontekście rekultywacji obszarów przemysłowych